

Pitanja identiteta (I)

Uz temu

U ovom broju donosimo dio izlaganja održanih u okviru glavne teme 19. Dana Frane Petrića pod naslovom *Pitanja identiteta* (Cres, 19.–22. rujna 2009.). U okviru konferencije posvećene spomenutoj temi održano je ukupno 112 izlaganja, sa sudionicima/ama iz 16 različitih zemalja (iz Hrvatske, iz regije i Europe, ali i uz zastupljenost još dva kontinenta). Dio izlaganja priloženih na engleskom (i u manjoj mjeri na njemačkom) jeziku objavljen je u časopisu *Synthesis philosophica*, dio će se objaviti u ovom broju, dok će dio radova na hrvatskom jeziku biti objavljen u br. 125 (1/2012) *Filozofskih istraživanja*. Značajan dio izlaganja nije niti će biti objavljen u našim časopisima: dijelom stoga što radovi nisu priloženi, a većim dijelom što zasad raspoloživa sredstva ne omogućuju ekstenzivno publiciranje radova.

Čemu uopće postavljanje pitanja o identitetu? Najjednostavniji bi odgovor glasio: problematika identiteta predstavlja jedno od najkontroverznijih problemskih čvorišta suvremene filozofije, znanosti, kulture, umjetnosti i duhovnosti. Moramo, međutim, znati: pitanja o identitetu nisu nikakva osebujnost suvremenosti.

Pitanja o identitetu stara su naime bar koliko i filozofija. Tako – ostanemo li u okviru zapadnjačke tradicije – Aristotel, polazeći od pretpostavki formuliranih u ranijim tipovima filozofiranja, upravo na identitetu oblikuje temeljni zakon mišljenja i bitka, po svojoj naravi ujedno i formalan (logički) i sadržajan (onto-teo-kozmo-antropo-logički). Istovjetnost bića sa samim sobom ne odnosi se samo na individualna ljudska bića, niti samo na pojedinačne predmete i entitete, već obuhvaća i sve dimenzije rodova i vrsta, kao i sve nadindividualne (interpersonalne i kolektivne) tvorbe, ali i složene odnose između oblikovanja individualnih (*Ja*) i skupnih (*Mi*) identiteta. U tom smislu, pitanje identiteta sačinjava jedan od središnjih problema kako teorijske tako i praktičke filozofije, ali se dakako u filozofiji nipošto ne iscrpljuje, već i stoga što se ono konstitutivno odnosi na sve dimenzije života u najširem smislu riječi. Utoliko je to pitanje od konstitutivne (posebice metodologijske i epistemologijske) važnosti za svaku granu znanstvenog istraživanja, dakako, na osebujan način ovisno o predmetu i drugim karakteristikama pojedine discipline, pri čemu ta osebujnost onemogućuje mehaničko svodenje problematike na jedinstvene obrasce, ali istodobno upućuje i na nužnost potrage za zajedničkim momentima pitanja o identitetu i o konzekvencijama mogućih odgovora (a te su konzekvencije po svojoj naravi i teorijske i praktičke i aplikativne).

Moderno je doba ukorijenjeno u Descartesovom stavljanju pitanja o individualnom identitetu u prvi plan, ali i u Rousseauovom suprotstavljanju apsolutizmu u ime ideala slobodnoga i jednakopravnog građanstva (koje on formulira posredstvom teorije identiteta zasnovane na procesualnoj dinamici pojmovnog para *volonté de tous* i *volonté générale*) te antitetičkim varijantama demokratskog poretka zasnovanima na formuliranju interesnog identiteta političke

zajednice kroz odlučivanje većine (Locke, Kant). Svijet koji se oblikovao u prošlom, dvadesetom stoljeću i koji se dinamički oblikuje i u našim danima obilježen je beskonačnom (i često nepreglednom) složenošću identiteta. Počevši od takvih apsolutizacija skupnih (nužno parcijalnih) identiteta koje su rezultirale totalitarizmima 20. stoljeća i fundamentalizmima koji postaju osobito vidljivima u ranom 21. stoljeću, preko krize identiteta (u prvom redu personalnog identiteta, ali i interpersonalnih i kolektivnih dimenzija identiteta) – pokazuje se kako je klasična Leibnizova definicija identiteta (»dvije stvari su istovjetne ako se one ne razlikuju po bilo kojemu svojstvu«) već odavno postala isuviše neadekvatna za smisljeno suočavanje s evidentiranim problemima. Ukoliko bi se zaključak prema kojemu su naznačeni problemi sa zloporabama identiteta (hipostaziranje parcijalnog identiteta kao socijalnog ili čak metafizičkog apsoluta) učinak nedopuštenog uzdizanja posebnoga na rang apsolutizirane univerzalnosti i mogao ocijeniti kao plauzibilan, to nipošto ne bi moglo rezultirati odgovorom na pitanje zbog čega je faktički dolazilo do takvih apsolutizacija i zbog čega – u različitim oblicima i diferentnim kontekstima – do njih još uvijek dolazi, u sve novijim i sve neprepoznatljivijim oblicima. Taj zaključak bi u još manjoj mjeri mogao predstavljati čarobni ključ za odgovore na pitanja o korijenima i modalitetima procesa koji se očituju u tzv. suvremenoj krizi osobnog identiteta. On bi mogao biti od značajnije koristi u problematiziranju pluralnosti identiteta, a od ograničene koristi pri razmatranju etičke dimenzije odnosa između individualnog identiteta i nad-individualnih (interpersonalnih, socijalnih i kolektivnih) identiteta, kao i pri razmatranju onih učinaka nadirućega kulturnog i moralnog relativizma koji se očituju u neprepoznatljivosti zbiljskih problema oko identiteta te rezultiraju stvaranjem niza lažnih alternativa koje danas u rastućoj mjeri guše medijski i javni prostor. Upitno je u kojoj mjeri spomenuti zaključak može poslužiti kao putokaz u tematiziranju brojnih pitanja identiteta koja su u recentna vremena otvorena na razinama bioetičkih, rodnih, kulturnih, postkolonijalnih i drugih istraživanja.

Nije, međutim, upitno da se apsolutizacijom bilo koje discipline, bilo kojega pristupa, bilo koje filozofijske ili teorijske pozicije (a posebno bilo kojega i bilo kakvoga identiteta) ne može izaći iz začarana kruga lažnih dilema, nakaradnih socijalnih metafizika i antitetički solidarnih (tek prividno suprotstavljenih) ideologija. Stoga se pluriperspektivistički pristup pitanju identiteta nameće kao put koji – ako ništa drugo – obećava valjano postavljanje problema.

Pluriperspektivistički pristup podrazumijeva dakako multidisciplinarnost i interdisciplinarnost, i to na višoj razini od klasične interdisciplinarnosti, koja je među inim obilježila i prve godine *Dana Frane Petrića*, da bi u novijim zasjedanjima posvećenima glavnoj temi u sve većoj mjeri bivala obilježena afirmacijom pluriperspektivizma. U tom su smislu na konferenciji posvećenoj glavnoj temi 19. *Dana Frane Petrića* sudjelovali/e (premda, dakako, s različitim razinama):

- filozofi i filozofkinje, uključujući etičare/ke, logičare/ke, estetičare/ke, objedinjeni htijenjem da se nadmaši usko specijalistički disciplinarni pristup; filozofi i filozofkinje i tzv. kontinentalnih i tzv. anglosaksonskih orijentacija;
- sociolozi/ginje i antropolozi/ginje, posvećeni istraživanjima vezanima uz socijalne i antropologijske dimenzije problematike identiteta i upućeni na refleksiju uvida stečenih na temelju tih istraživanja;

- istraživači/ice u području znanosti o kulturi, posvećeni/e promišljanju kulturoloških dimenzija pitanja o identitetu;
- politolozi/ginje i drugi istraživači/ce u području društvenih znanosti, posvećeni promišljanju političkih, ekonomijskih i drugih socijalnih aspekata problematike;
- teolozi/ginje i religiolozi/ginje, suočeni s pitanjima identiteta koja se među ostalim profiliraju u antitezama fundamentalizma, relativizma i sinkretizma, kao i u uporabama i zlouporabama vjerskog identiteta u sekularne svrhe;
- istraživači/ce u području prirodnih znanosti, usredotočeni na promišljanju naturalističkih aspekata identiteta;
- istraživači/ce u području tehničkih znanosti, upućeni na pitanja tehničkih i tehnoloških dimenzija oblikovanja identiteta u današnjem i budućem svijetu;
- umjetnici/e i teoretičari/ke umjetnosti, koji su nam dali vrijedne uvide u specifična oblikovanja identiteta posredovanoga umjetničkom praksom.

Potvrđena je osnovna intencija organizatora, posvećenost promišljanju vlastite djelatnosti s onu stranu puko funkcionalističkog i pragmatičkog vrednovanja učinaka znanosti, tehnike i umjetnosti. Time je dan određen doprinos sučeljavanju s konzekvencijama pitanja o identitetu, a zajedničkim promišljanjem moguće je dospjeti do prodornijih uvida u zbiljnost suvremenosti i u perspektive budućnosti čovječanstva. Dio tog doprinosa dokumentiran je i u brojevima 124 i 125 *Filozofskih istraživanja*.

Lino Veljak